

ДИДАКТИЧНИЙ СУПРОВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ВАРІАТИВНОГО КОМПОНЕНТА ЗМІСТУ ОСВІТИ

Кизенко Василь Іванович
кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Інститут педагогіки НАПН України

На нинішньому етапі соціально-економічного розвитку України актуалізуються питання профілізації закладів загальної середньої освіти, триває процес увідповіднення змісту шкільної освіти запитам суспільства. Очевидним успіхом педагогічної науки стало посилення уваги до методологічних проблем у системі варіативної освіти, передусім – у профільному навчанні та профорієнтаційній діяльності здобувачів освіти.

Звертаємо увагу на низку оптимальних педагогічних заходів з проблеми реалізації варіативного компонента змісту освіти: розроблення структури змісту освіти згідно з вимогами до випускника закладу загальної середньої освіти; визначення головних елементів змісту освіти (знання, уміння і навички, творча діяльність, ціннісно-сміслові аспекти); виокремлення варіативних елементів змісту освіти, що дають здобувачеві освіти змогу усвідомити своє місце в навчанні з огляду на особистісні потреби і наміри; встановлення необхідного обсягу варіативного освітнього компонента та збереження цілісності змісту інваріантного освітнього компонента.

Серед головних напрямів педагогічного управління ми виокремлюємо: залучення адміністрації та вчителів-предметників до спільної діяльності для досягнення нової якості освітнього процесу; контроль і вивчення результатів діяльності суб'єктів управління тощо.

Актуальними для формування і реалізації варіативного освітнього компонента є застосування загальновідомих дидактичних принципів зокрема: гуманітаризації освіти; демократизму; людиноцентризму; дитиноцентризму; розширення сфери спілкування; інтенсивного стимулювання прояву особистісного чинника педагогічного працівника та здобувачів освіти; інтеграції змісту освіти та інтеграції навчального знання; опори на здібності в інтелектуальному становленні здобувачів освіти, професійної орієнтації; забезпечення єдності системи загальної середньої освіти; конструювання блоків («блоковий принцип»), єдності навчальної, наукової і практичної роботи; поєднання різних форм організації навчання залежно від завдань, змісту і методів навчання.

Серед принципів варіативності змісту освіти: відповідність змісту освіти рівневі сучасної дидактичної науки; урахування змістової і процесуальної змінних навчання за конструювання змісту навчального матеріалу; структурна єдність змісту освіти на різних рівнях його формування з урахуванням особистісного розвитку здобувача освіти, що передбачає взаємозв'язок і пропорційність компонентів змісту освіти. Як відомо, дидактичні принципи формування змісту курсів за вибором визначають зміст, організаційні форми і методи навчальної діяльності здобувачів освіти відповідно до цілей та закономірностей шкільного

навчання. Сутність важливих дидактичних принципів (фахове спрямування; системність; фундаменталізація змісту; міжпредметні зв'язки; варіативність освіти; наукове поглиблення змісту навчальних предметів тощо) за сьогоденних реалій детермінується дистанційністю як явищем, негативні прояви якого майже не досліджуються [1].

Особливої уваги набувають принципи формування операційно-процесуального блоку курсу за вибором – дозованої послідовності й ізоморфності [2, с. 78]. Беззаперечною є важливість загальних дидактичних функцій курсів за вибором у здійсненні допрофільної підготовки і профільного навчання. З цього погляду схарактеризовано низку провідних дидактичних функцій – інноваційного навчання, індивідуальної орієнтованості змісту освіти, культурологічну функцію шкільної освіти, всебічного розвитку особистості, корекційно-адаптивну функцію, особистісно-розвивальну функцію, структурно-функціональної єдності елементів базового і варіативного освітнього компонентів, здатності учня до самостійного засвоєння знань та інформації, навчання і виховання учнів відповідно до їхніх природних здібностей та ін. [3].

Курси за вибором відтворюють у змісті профілю навчання наявні й сучасні здобутки виучуваної науки, спираються на її постулати, що послідовно відображено у змісті чинних програм. Тож зміст курсу за вибором у змісті профілю навчання має містити такі структурні елементи: дидактично опрацьований зміст наукових галузей (гуманітарна, природнича, технічна та ін.); систему предметних знань, умінь і навичок (для ефективного застосування в освітній і подальшій професійній діяльності); систему понять про явища, закони, теорії, методи (для вироблення фахових умінь і навичок та їх застосування в освітній діяльності); об'єкт, зумовлений цілями навчання, а також соціальним замовленням.

Важливі питання творення категорій постнекласичної науки й освіти розглянуто крізь поєднання раціональних і соціально-моральних ресурсів особистості. Профорієнтаційна діяльність у профільній школі з опертям на класичну і некласичну раціональності відзначається спрямуванням здобувачів освіти на оволодіння лише професійними цінностями, трансформуванням особистих інтересів здобувачів освіти у стійкі професійні настанови, мобілізацією розумових здібностей у професійному напрямі, формуванням мотиваційно-потребнісної сфери та професійних компетентностей відповідно до запитів ринку праці, самовдосконаленням здобувачів профільної освіти відповідно до вимог обраної професії, складанням прагматичних професійних планів тощо. Профорієнтаційну діяльність педагогів і здобувачів освіти, що мають риси постнекласичної людини, вирізняють гуманістичне світосприйняття та використання у соціально-моральній сфері профільної школи таких універсалій, як гідність, совість, повага, довіра, співчуття, терпимість, солідарність і т. ін. Як зазначають науковці, учитель має забезпечувати «варіативність та особистісну орієнтацію освітнього процесу, проектування індивідуальних освітніх траєкторій; практичну орієнтацію освітнього процесу через освоєння проектно-дослідницьких і комунікативних методів; завершення професійного самовизнання

старшокласників і формування умінь, навичок, компетентностей, необхідних для продовження навчання у відповідній сфері професійної освіти» [4, с. 22].

З огляду на потребу і, як вважають науковці, проблему пошуків ефективних шляхів розв'язання проблеми розвитку життєво важливих компетентностей здобувачів профільної освіти [5], принципово вагомими є специфічні дидактичні функції курсів за вибором: діагностична (індикаторна); стабілізації і доповнення; мотиваційної (функція каталізу, активізації) орієнтації; забезпечення профільної і початкової професійної спеціалізації навчання. Однак, в умовах карантину реалізація курсів за вибором стрімко «згортається». Дистанційне навчання, що його мають забезпечувати вчителі (ми не говоримо про технічні можливості), допоки стосується тільки предметного навчання.

Список літератури

1. Кизенко В. І. *Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика* : монографія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2018. 405 с.

2. Мішеніна Т. М. *Теорія і практика формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей* : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2013. 336 с.

3. *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні* / [за заг. ред. В. Г. Кременя]. Київ : Педагогічна думка, 2011. 303 с.

4. Васьківська Г., Косянчук С. Організаційно-педагогічні умови профільного навчання. *Молодь і ринок*. 2013. №5(100). С. 19–24.

5. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника*. Київ: Педагогічна думка, 2018. Вип. 21. С. 44–56.

UDK 621.9.01